

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויקהל

משכן השבת

א' - משכן הזמן - 1 | ב' - דעת של שבת - 3 | ג' - חיים של שבת - 5

"אל תחששו למשכן שאתם בונים עבורי", אומר הקב"ה, "כי יש משהו שאותו אני רוצה שתבנו, שהוא חשוב עוד יותר מהמשכן. אני רוצה שתבנו משכן של שבת. כך שה'חריגה' הזו של משה רבינו מהענין, נועדה כדי להבהיר לכם, שעל אף חשיבותה העליונה של בניית המשכן שבו תשרה שכינתי, אני רוצה שתדעו **שהשבת היא ה'משכן' הראשון במעלה והחשוב ביותר שאותו צריכים אתם לבנות**".

איך נכנסים לבית המקדש?

איזה רעיון מטלטל! זה מבהיל על הרעיון! זאת אומרת שבכל פעם שהשמש שוקעת בערבו של היום השביעי, עם ישראל נכנס אל תוך משכן, שהוא חשוב עוד יותר מהמשכן שנבנה במדבר, וקדוש עוד יותר מבית המקדש בירושלים.

נתאר לעצמנו שהיה לנו בית המקדש כיום, או שהיינו חיים בימי קדם כשבית המקדש עמד על מכוננו, והיינו זוכים להיכנס אל תוך העזרה. כיצד היינו נכנסים למקום קדוש שכזה? איך נכנסים לבית של ה', למקום הקדוש ביותר על פני תבל? לא היינו נכנסים סתם כך, אלא היינו עושים זאת מתוך יראה גדולה, כאדם הנכנס לארמונו של מלך רב-עוצמה.

זו אחת הסיבות שהלויים הוצבו כשומרים סביבות חומות בית המקדש - כדי ליצור סביבו רגש של קדושה. כשהתקרב מאן דהו אל בית המקדש, הוא היה נשאל על ידי השומרים: "האם אתה טמא? טבלת במקוה? אם היית טמא מת - האם היזו עליך מי חטאת?" אי אפשר היה להיכנס אל תוך מתחם בית המקדש סתם כך - היית חייב לעבור חקירה לפני הכניסה. אשר על כן, כל אימת שהיו ניגשים אל הר הבית, היו עושים זאת באימה וביראה.

א' - משכן הזמן

מה ענין שבת אצל משכן?

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם" (שמות לה, א) - כך מתחילה פרשת ויקהל: כל מה שקראנו בפרשת תרומה ופרשת תצוה נאמר למשה בהר סיני, וכעת משה הקהיל את כל עדת בני ישראל על מנת למסור להם את כל פרטי בניית המשכן שבהם נצטווה מפי הגבורה.

אלא שכאן אנו מוצאים דבר משונה: במקום לדבר על המשכן, משה רבינו חורג מהנושא - לפחות למראית העין - ומציג נושא שונה לחלוטין: "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" - איזה דברים? בגדי כהונה? כלי המשכן? לא. "נשאת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדוש שבת שבתון לה" (שם פסוק ב).

ונשאלת השאלה: מה ענין שבת לכאן? התקהלנו כולנו סביב משה על מנת לפתוח בהכנות לבניית המשכן, לא כדי לשמוע דרשות על השבת. כעת אנחנו עסוקים במחשבות אודות הערך הנשגב של בניית בית שבו תשרה שכינת ה' ביננו, ומשה מדבר איתנו על שמירת שבת?

חשוב יותר מהמשכן

התשובה היא, שמשה רבינו אומר להם כך: למרות העובדה שאנחנו עומדים לעסוק בבניית המשכן, למרות שאני מדרבן אתכם ומצוה: "ועשית, ועשו" - לעשות עוד ועוד - ההוראות הללו תקפות אך ורק עבור ששת ימי המעשה. יום ראשון - טוב מאוד - לבנות! יום שני - כנ"ל. יום שלישי וכן הלאה - המשיכו בעבודתכם הטובה, המשיכו במלאכת המשכן! אולם ביום השביעי של השבוע - "יהיה לכם קדוש שבת שבתון לה" - כששוקעת שמשו של ערב שבת קודש - הכל חייב להיעצר. היום הזה הוא קודש לה'.

וזו אינה מליצה בעלמא, זה לא דברי דרוש - אלא אתה באמת עומד להיכנס אל תוך בית המקדש.

מוקפים בקדושה

כשמגיעה שעת שקיעה - אל תתן לרגע הזה ללכת לאיבוד. כאשר החושך פורש את כנפיו על פני היקום, והכוכבים מתחילים להופיע, עלינו לדמיין כיצד השבת עוטפת את העולם - אנחנו מוקפים בעננים של קדושה. אני אומר 'לדמיין', אולם כך אכן מתרחש במציאות. הקב"ה פורס סביבנו חופה של קדושה.

לכן כשמגיעה השבת - אם אתה מוכן לה - אתה נכנס על קצות האצבעות. להבדיל אלף אלפי הבדלות - אדם שנכנס באיחור לתיאטרון גדוש באנשים, הולך על קצות האצבעות. הוא נכנס עם יראת כבוד. הוא חושש שמא ישמיע ציוץ קל ובכך יפריע לקהל הנאספים ממשימת הקודש של זיהום הראש, ולכן הוא נכנס בהדרת קודש. הוא נכנס באופן שמראה שהוא יודע היכן הוא נמצא.

להבדיל אלף אלפי הבדלות, כך עלינו להיכנס אל השבת. אני מדבר כעת על הכניסה לבית הכנסת. קדושת בית הכנסת הוא נושא אחר - כעת אנחנו מדברים על קדושת הזמן. זאת אומרת שגם כשאתה יושב בבית או פוסע ברחובה של עיר בשעת דמדומי החמה, עליך להרגיש שאתה נכנס אל תוך בית המקדש. אל תסתכל על מה שעושים הנבערים, הבהמות. אל תביט אל תוך חלונות הראווה. אתה נכנס כעת אל משכן השבת; אתה הולך על קצות האצבעות, כי במשך עשרים וארבע השעות הקרובות, אתה עובר בתוך קדושת הזמן.

הליכה ודיבור של שבת

זהו שאנחנו אומרים: "הילוכך תהא בנחת". בשבת הולכים אחרת, הולכים בנחת, לא במהירות - וזה מזכיר לנו שכעת אנחנו כמו הכהנים בבית המקדש שהיו פוסעים עקב בצד אגודל, כי הם הלכו במקום של קדושה. וגם אנחנו עושים כן, כי אנחנו הולכים בתוך זמן של קדושה.

כעת אנחנו מבינים טוב יותר מדוע בימי קדם, יהודים לא דיברו הרבה בשבת. הגמרא אומרת שכאשר שקעה השמש בערב שבת, אנשים הפסיקו לדבר. לאחד התנאים היתה אמא זקנה שהרבתה בדיבור, ובנה אמר לה: "אמא, שבת היום!", ומיד היא השתתקה (שבת קיג, ב תוס' ד"ה שלא). שמעתם? בני אדם היו נוצרים את לשונם כאשר נזכרו ששבת היום.

כמובן שאמרו "גוט שאבעט", והתייחסו בידידות זה לזה. הם אכלו ושתו, שרו, התפללו ולמדו תורה, ושמחו - אבל הם לא פטפטו. הם לא דיברו דברים בטלים. אין אפשר לפטפט בתוך בית המקדש?

איך נכנסים לשבת?

כאשר אנחנו נכנסים אל השבת, זה בדיוק אותו הדבר. הקב"ה קבע כי עשרים וארבע השעות של יום השבת הם בית המקדש. אמנם אין זה מקום קדוש שניתן להצביע עליו ולומר: "הנה, שם נמצאת שבת קודש" - אולם זהו משכן הזמן. זהו חידוש של התורה, שגם בזמן קיימת קדושה.

אנחנו רגילים לרעיון של חלוקה בין סוגים שונים של חפצים - יש חפצים שקדושים יותר מחפצים אחרים, וכן בין סוגים שונים של בני אדם - יש בני אדם שקדושים יותר מאחרים; אולם התורה קובעת שחלוקה זו קיימת גם בנוגע לזמנים - יש זמנים שהם יותר קדושים מאשר זמנים אחרים. לעין הבלתי מיומנת, השבת עשויה להיראות כמו כל יום אחר - בשבת יש ערב ובוקר וצהרים בדיוק כמו ביום שלישי - אבל למעשה, ההבדל ביניהם תהומי. על השבת אנו אומרים: "וקדשתו מכל הזמנים" - שעות אלו של השבת הינן קדושות יותר מכל יום אחר בשנה, אפילו יותר מיום כיפור בשעת נעילה.

ולכן, ההרגשה הראשונה בשבת צריכה להיות שכעת אני נכנס לבית המקדש. אי אפשר להיכנס אל השבת כמו שנכנסים ליום שלישי! צריך להיות בראש הנכון, עם הכנה מחשבתית נכונה, לפני שנכנסים אל תוך זמן קדוש.

בגדי כהונה לכבוד שבת

זו הסיבה שאנחנו עושים דברים מסוימים לפני בוא השבת - על מנת להכין את הלך המחשבות שלנו לקדושה שעומדת להגיע. הגמרא (שבת קיד, א) שואלת: "מניין לשינוי בגדים מן התורה?" - היכן בתורה רואים שיש חיוב להחליף בגדים לכבוד שבת? הגמרא אינה מביאה על כך סברא, שראוי להחליף בגדים לכבוד שבת. לא! חכמינו ז"ל מביאים על כך פסוק בתורה בנוגע לכהן הגדול הנכנס אל בית המקדש: "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" (ויקרא ו, ד).

חז"ל מביאים ראייה מכהן גדול בבית המקדש! אתם שומעים את ההקבלה הזו?! ממש כפי שהכהן היה חייב להחליף את בגדיו טרם כניסתו אל בית המקדש, הוא הדין בשבת - טרם כניסתנו למשכן השבת, עלינו להתלבש בבגדי שבת. איזה יסוד מופלא! אנחנו מחליפים בגדים בערב שבת, כי כולנו מתכוונים להיכנס אל משכן הזמן!

אם אף פעם לא חשבת על כך, הרי שערב שבת הקרובה הוא הזדמנות טובה להתחיל בזה. כשאתה לובש את בגדי השבת, אמור: "אני לובש כעת בגדים מיוחדים, כי תכף אני נכנס למשכן השבת". גם אם עשית את זה רק פעם אחת בחיך, זה משהו, אבל כך צריך לעשות בכל ערב שבת. אתה כהן שנכנס לבית המקדש!

אימת שבת

בימי קדם, כאשר הגיעה השבת, נפל מורא על העם כולו. אנשים רבים השתנו במשך השבת. אפילו עמי הארץ, שהיו לעתים האנשים הגסים והנבערים ביותר - בשבת הם סירבו לומר דבר שאינו אמת. יש לנו מקורות המעידים על כך.

כך אומרת הגמרא (ירושלמי דמאי ד, א), שבשבת נאמן עם הארץ לומר שעושה את פירותיו, על אף שבחול אינו נאמן, מפני שאימת שבת עליו. הוא פחד לומר דבר שקר בשבת.

שמעתם איך נראה עם הארץ של פעם? הלואי עלינו להידמות לכזה עם הארץ! הוא פחד לשקר בשבת, כי הוא הבין שהוא נמצא בתוך בית מקדש. על בית המקדש נאמר: "וּמִקְדָּשֵׁי תִיבְרָא" (ויקרא יט, ל), ולכן עם ישראל פחדו מהשבת.

'שומרי שבת' אמיתיים

איני אומר שאנחנו יכולים לדרוש מעצמנו להגיע בבת אחת למדרגה כזו של כבוד שבת. אבל מוטל עלינו לנסות, לפחות קצת, לקנות את המבט הזה, ששבת היא משכן הזמן.

כי איננו מדברים כעת על שמירת שבת. כמובן שזה לכשעצמו הוא דבר חשוב ומשמעותי ביותר - לשמור את כל דיני הלכות שבת, את הדינים דאורייתא והדינים דרבנן - אבל זהו רק המינימום הבסיסי. אנחנו מדברים כעת על שבת מסוג שונה לחלוטין, שבת שבכוחה לחולל אצלנו מדי שבוע מהפכה בתודעה, אם נתייחס אליה כמו אל בית מקדש - וכפי שהיא באמת. זהו מקדש של שבת שמאפשר לנו ליצור דעת של שבת.

ב' - דעת של שבת

שבת בלתי-ממושת

והנה, אם נרצה לנצל את השבת כפי שהיא נועדה להיות מנוצלת, מוכרחים אנו שתהיה לנו קודם לכן תמונה, רעיון, של מה שאנחנו מתכוונים להפיק ממנה. בעודנו עוברים בתוך משכן השבת, צריך להבין שאנחנו מנסים לבנות פה משהו; נכנסנו אל תוך השבת למטרה מסוימת, לא רק כדי להביט סביב ולאכול צ'ולנט ולישון.

כמה חבל שעוברת עלינו שבת ועוד שבת - לכה דודי, הבדלה, לכה דודי, הבדלה - אנחנו נכנסים אל תוך משכן השבת ויוצאים ממנו - אבל איננו עושים שימוש בהזדמנויות שמספק לנו היום הזה. וזאת אומרת שבמידת-מה, אולי במידה רבה, חיינו עוברים עלינו בחוסר מימוש.

זוהי שאלה חשובה אפוא, שנדרשים אנו להשיב עליה: מהי התוכנית מספר אחד שעלינו לחשוב עליה, בעודנו נכנסים אל תוך השבת? נכנסים אנו אל משכן השבת על קצות האצבעות, מתוך מורא מקדש, עם בגדים מיוחדים וזמירות מיוחדות, אבל עלינו לדעת - לשם מה? מה מצופה מאיתנו לעשות כשאנחנו בפנים?

יש מאין

והתשובה היא: אין ספק שיותר מכל ענין אחר, היסוד שאותו השבת מנסה ללמד אותנו הוא: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" - שהקב"ה ברא בשישה ימים את היקום ואת כל אשר בו - **יש מאין**. "זכר למעשה בראשית" פירושו שעלינו לחשוב על איך שהכל התחיל - "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" - שהקב"ה ברא הכל יש מאין.

זה מה שהשבת באה ללמד אותנו, ואנחנו לעולם לא נשמע דבר מבהיל יותר מאשר קביעה זו: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים". אלו הן שלושה מילים מהפכניות, שאין להן אח ורע בכל מה שנאמר או נכתב מאז תחילת הבריאה.

חדשות ישנות וטובות

אמרתי שזהו רעיון מבהיל, אבל את רוב האנשים ששומעים את זה, זה לא כל כך מעניין. בריאת העולם?! על מה כבר יש לחשוב? זה סיפור ישן; הם כבר יודעים הכל על הנושא. אם הייתי אומר לכם שהשבת נועדה כדי לחשוב על סתרי תורה וסודותיה - זה כבר משהו; אבל לחשוב על "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים"? וכי זו המטרה?!

כן, זו המטרה! יש עניינים נוספים גם כן, אבל הקנין הראשון במעלה של השבת הוא להביט על העולם כפי שהוא באמת - הוא אומר, ציורי מחשבותיו של ה'; זהו דבר ה' שברא הכל יש מאין.

בנין מסוג אחר

יש לדעת כי ניתן במציאות לבנות גורד שחקים, מאבק. זה אפשרי. אם יקחו אבק ויערבו בו כימיקלים, ניתן למזג אותו בצורה כזו שהוא יהפוך ללבנים ובלוקים.

אפשר ליצור כמעט כל דבר מכל דבר אחר. כיום ידוע שניתן אפילו להפוך יסוד אחד ליסוד אחר. זה נעשה בתוך המעבדות, עם יסודות מסוימים. אפשר אפילו להפוך חומר לאנרגיה, ויתכן שאפשר להפוך אנרגיה לחומר. בעיקרון זה אפשרי; זה אפשרי, כי כשעובדים עם "יש", אפשר לעשות מזה "יש" - "יש מיש" הוא דבר אפשרי.

אך יהיו הניסים הכימיים שיתגלו אשר יהיו, הכל הוא רק ענין של שינוי מ"יש" ל"יש". לפני "בראשית" - **שום דבר לא היה קיים. לא היו כל אבני בנין**. לא היה מפץ גדול ולא מפץ קטן. לא חורים שחורים ולא התפוצצויות כוכבים. לא היה מה שיתפוצץ. היה אפס. שום דבר לא

על דעת, על ראש של תורה, הרי שגם מה שנתפס בעינינו כדבר קטן - למעשה הוא גדול מאוד.

דברים גדולים באריזות קטנות

אתן לכם משל קטן כדי שתבינו את הנקודה הזו. נניח ויש מנה קטנה של רדיוס, רדיוס טהור, ששוויה הוא \$100,000, והיא הלכה לאיבוד בבית החולים. אחת האחיות התעסקה עם מכשיר הרדיוס והוציאה ממנו את האריזה, אותה הניחה לרגע על השולחן, וכשנזכרה בכך וחזרה למקום - האריזה נעלמה.

כעת מופעלת אזעקה ברחבי בית החולים: היכן היא מנת הרדיוס?! מדובר במאה אלף דולר! מכנסים את כל הסניטרים והם אומרים שיתכן והיא הושלכה לאחד מסלי האשפה. לוקחים אפוא את כל הסלים ובוחנים היטב את תכולתם, אחת לאחת. כלום.

אך אז מישהו העלה רעיון, שייתכן ובין לבין סלי האשפה רוקנו אל תוך מיכל האשפה הגדול הממוקם בקומת המרתף. ממהרים אפוא למרתף ומתחילים לסרוק את האשפה.

ואז מישהו טוען שמשאית הזבל עברה כאן זה לא מכבר, והאשפה נמצאת בדרכה אל אתר הפסולת. ממהרים הם אפוא להיכנס למכוניות ודוהרים לכיוון המזבלה. מה שאני מספר לכם הוא מעשה שהיה; סיפור אמיתי. הם חילקו את הפסולת באתר לערמות, והחלו לחפש בכל ערמה בנפרד. זה היה שווה את כל הטרחה, כי כשמדובר בחומר יקר-ערך, גם כמות קטנה ביותר ממנו היא בעל ערך עצום.

מנת "בראשית"

וכאן אנחנו מגיעים ליהלום הגדול, מנת הדעת הגדולה שאותה אנו מכנים "בריאת העולם יש מאין". כמה יקרה היא הבנתו של יסוד זה - שאין דבר ביקום כולו מלבד דבר ה'. זה הרבה יותר יקר ממנת רדיוס בשווי מאה אלף דולר. אין דבר טוב יותר עבור יהודי מאשר להסתכל על העולם כפי שהוא באמת - הוי אומר: שהוא אך ורק דבר ה'.

אבל זה נכון לא רק ליהודי שמעולם לא ידע על כך, כמו רבים מהציבור שלנו. אני בטוח שרבים כאן לא ידעו כל כך ועכשיו זה נמצא ברשותם; כעת הם מיליונרים. אם לא ידעתם את זה קודם לכן, אם לא הייתם מודעים לכך, וכעת אתם חוזרים הביתה עם הידיעה שאתם רק דבר ה', והרחוב שלכם אינו אלא מחשבות של ה', וכל הבריאה כולה אינה אלא דבר ה' שהתגשמה והפכה לחומר, הכל התהווה אך ורק מכח מחשבתו, דעו לכם שהתעשרתם במיליון דולר מאז תחילת השיחה.

היה קיים מלבד רוח אלקים שהיתה בכל 'מקום' - איני רוצה לומר מקום, כי לא היה מקום - אך ה' מילא את הכל. היה רק את ה', ולא שום דבר אחר.

ואז, מ'אין' מוחלט, "הוא אָמַר וַיְהִי" (תהילים לג, ט). ה' ברא את הכל; הוא ברא 'מקום' על ידי עצם רצונו בכך. ואז עלה רצון מלפניו לברוא את צבא מרום. לאחר מכן עלה רצון מלפניו שהמקום יתמלא בגופים שמימיים; ושיהיה כוכב לכת אחד שבו יש אטמוספירה, הידרוספירה - זהו המים, וכן ליתוספירה - היא האדמה, ושיהיו בה יצורים חיים. עלה ברצונו - רצה שכל הבריאה כולה תתהווה, ובכללה האדם.

מחשבות מלאכיות

כן, ההישג של מחשבה אודות בריאת העולם, היא היא ההצלחה של שבת. אמנם יש עניינים נוספים, אך זו ההצלחה הראשונה במעלה של שבת קודש. וענין זה הוא עד כדי כך חשוב, שהגמרא (שבת קיט, א) אומרת כך: "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו, שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו 'יְסֵר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתֶךָ תִּכְפֹּר'".

עלינו לשים לב לדברים הנ"ל. בזמן שאתה מכריז את ההכרזה של "ויכולו", מתרחש דבר חשוב ביותר. לא העובדה שבאים מלאכים; זה אמנם מעניין, אבל לא זהו הדבר החשוב ביותר. וגם לא העובדה שמלאכים אלו אומרים לך שעוונך סר וחתאתך התכפרה. אין ספק שאלו הן חדשות טובות, אבל לא על זה מדובר. המלאכים הם רק תוצאה של דבר אחר, דבר שהוא חשוב בהרבה מהמלאכים.

יש משהו שקורה לך, משהו חשוב מאוד שקורה לך; וזה קורה במקום אשר השינויים שמתרחשים בו הם המשמעותיים ביותר - בראש פנימה. כשאתה חושב את המחשבות הללו, שפעם היה "אין" וכעת יש "יש", ושהכל התהווה על ידי רצון הבורא, הראש שלך עובר מהפך!

המחשבות עושות את האדם

אני יודע מה אתם חושבים כעת: שהדברים מוגזמים ומופרזים. מה כבר ארוויח מכך שאחשוב על זה עוד? אם אני יודע, אני יודע. למה צריך לחשוב על זה עוד ועוד? מה אני לומד כעת שלא ידעתי קודם לכן? מהו הערך הגדול של חשיבת מחשבות אלו, עד כדי כך שזה דומה ליום כיפור, שבו נמחלים עוונותיו של האדם? האם מעט דעת הוא דבר כל כך יקר-ערך?

והתשובה היא כן! בוודאי! כי מה שאתה חושב - זה מה שאתה; במידה רבה, זה מה שעושה את האדם - מחשבותיו. ולכן, בכל פעם שאתה חושב על מעשה בראשית, אתה נעשה אדם חדש. כי כאשר אנו מדברים

דבר מלבד הקב"ה. ואם נניח לרעיון הזה לחלחל אל תודעתנו, אין לשער ואין לתאר את התוצאות שיגיעו מזה.

ג' - חיים של שבת

שבוע שכולו שבת

כשיהודי מבין שבכל שבת הוא נכנס אל תוך 'משכן הזמן', הוא מקפיד לנצל את היום הזה כדי לחשוב את המחשבות הללו. נכון, יש עוד מחשבות רבות של שבת - יום אחד עוד נעסוק בהן - אולם הראשון במעלה הוא: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים". שומר השבת הנכון, שם לב לנצל את היום כדי לחשוב על כך - מי יותר ומי פחות; אך כמה שהוא חושב על כך, הוא משיג וקונה - הוא בונה את הראש שלו.

והראש הזה אינו נעלם אחרי שבת, לאחר שעושים הבדלה במוצאי שבת. הנשמה יתירה - עוזבת. הלכות שבת - מסתיימים. אבל הראש שאותו בנינו כשאמרנו "ויכולו", נשאר איתנו כל השבוע, עד שמשכן השבת שוב בא אלינו בשבוע הבא.

פסיעה גסה וראיה לקויה

הגמרא (ברכות מג, ב) אומרת ש"פסיעה גסה [-הליכה מהירה] נוטלת אחת מת"ק ממאור עיניו של אדם". כך אומרים חכמינו, שמי שממהר, מי שחושש פן יאחר ונחפז בלחץ, מה שזה לא יהיה, עליו לדעת שזה משפיע על הראייה. הגמרא אמנם אומרת "אחת מת"ק" אבל זה לא נמדד עם מחוגה - הכוונה שזה נוטל מעט ממאור עיניו של אדם.

אני זוכר שפעם ביקרתי אצל רופא עיניים מומחה. ראיתי קשתות ולא ידעתי מה זה, וחששתי מכך. ברוך ה' זה לא היה משהו רציני - הרופא גילה שגוף זר נתקע אצלי בצינור הדמעות. אבל אני זוכר שאחת השאלות שהוא שאל אותי, לפני שבדק אותי, היתה: "האם אתה כועס לעתים קרובות?"

ישנם אנשים שכיום הם עוורים, רק בגלל הפרעות רגשיות. אני מכיר אדם שהוא עיוור לחלוטין, והוא הסביר לי שזה הגיע מכך שהוא התרגז. הוא יהודי שומר תורה ומצוות, ובנו החל לסטות מהדרך. בבית היו מלחמות, הוא התרגז לעתים קרובות, וזה גרם להחמרה במחלת הסוכרת שממנה סבל, מה שהוביל לבסוף לעיוורון. אני זוכר כיצד ישבנו יחד בתוך מונית, והוא בכה ואמר לי שהוא הולך ונעשה עיוור בגלל הוויכוחים עם בנו.

1. ראה מאמר 'חיים של הכנה' (פרשת ויצא תשפ"ד), תת-כותרת 'מחברת השבת'.

מציאות מדומה

ביציאתכם מכאן, אתם רואים סוג אחר של רחוב מכפי שראיתם בכניסתכם. אין כאן מדרכה; יש כאן דבר ה' שהתגשם אל מה שנראה כמדרכה. ה' העלה במחשבתו שמים, ולכן יש שמים. הוא העלה במחשבתו שמש, ולכן יש כדור גדול של אש גרעינית. אבל הכל הוא מחשבתי. לשום דבר אין קיום מהותי ועצמי; הכל אינו אלא מחשבתי של ה'.

אז אם אתם יוצאים מכאן עם מודעות לנושא - יש לכם הון. אתם עשירים! זהו יום כיפור, ומלאכים מניחים את ידיהם על ראשכם ואומרים "וְיָסַר עֲוֹנֶיךָ". כי זוהי המדרגה הגבוהה ביותר של התשובה - להבין שאין בעולם דבר מלבד רצון ה'; אין לך תשובה מובחרת מזו.

אבל גם אדם שאומר את הדברים כבר שנים רבות - גם בשבילו זהו יום כיפור, כי כשהוא אומר את זה פעם אחת נוספת, הוא זוכה לגרגיר קטן של הכרה נוספת. האזכור החוזר הופך את הדברים למעט יותר בהירים אצלך. אז למרות שאמרת את זה כבר אלפי פעמים, אם תאמר את זה פעם אחת נוספת, זה נקבע בדעתך בצורה יותר איתנה. והמעט הזה הוא כל כך יקר - שהוא שוה הכל. כי כשיש יסוד כל כך גדול, אזי כל גרגיר ממנו הוא יקר ביותר.

אבק-יהלומים מול אבק-דעת

זה כמו האיש שאני מכיר שיש בבעלותו חנות יהלומים, וכל היום כולו הוא מלטש ומעצב יהלומים בעזרת גלגל מיוחד. וכשמגיעה השעה חמש, הוא רוכן על ברכיו, ובעזרת מברשת וכף הוא אוסף את אבק היהלומים המפוזר מתחת למכשיר.

פעם שאל אותו אחד הלקוחות: "מה קורה כאן? שאדם כמון, סוחר יהלומים עשיר, יקפיד על אבק?" אך בעל הבית הסביר לו: "זהו אבק יהלומים, ולכן שווה לי לרכון על ברכי ולאסוף אותו. האבק הזה הוא יקר מאוד, ואיני יכול להרשות לעצמי לאבד אותו".

צריך לדעת שאבק-דעת הוא יקר הרבה יותר מאבק-יהלומים, ולכן משתלם לנו לומר את זה אפילו פעם אחת נוספת. ומעט הדעת הנוספת שאנו קונים הוא ארוע כל כך גדול, שהוא מצדיק את הגעת המלאכים אלינו. כי דעת אינה יהלומים ואינו מנת רדיוס. זוהי פצצת מימן שמתפוצצת בראשנו!

כשיהודי מצהיר "ויכולו השמים והארץ", הוא לא רק הכניס אל ראשו פיסת מידע חשובה, אלא הוא הפעיל פצצת מימן בראשו. כאשר אנו מכריזים שהעולם נברא יש מאין, מה שאנחנו בעצם אומרים הוא שאין בעולם

היהודי הנמרץ

אכן, אצל רובנו הדברים אינם מגיעים לרמה כזו, אולם כולנו סובלים מ"פסיעה גסה" במידה כזו או אחרת. מה אנשים עושים במשך כל ימות השבוע? מתרוצצים מכאן לשם. גם מי שבנו אינו מעביר אותו על דעתו, אך מישהו אחר עושה זאת: אולי האשה\הבעל, או שמא השכן. או שיש לו עניינים אחרים; כל דבר זה מקרה חירום. אני חייב לתפוס לקוח פלוני או לקוח אלמוני; אני חייב לעשות כך; אני חייב לשלם חשבון פלוני, אבל אני נמצא במינוס בבנק. אני צריך להתקשר להווא והווא. אנשים דואגים כל השבוע, והדבר משפיע על ראייתם.

שלא תבינו אותי לא נכון - אין שום בעיה לעבוד במרץ. צריכים לעבוד במרץ כדי להתפרנס; צריכים לעבוד במרץ גם כדי לגדל משפחה. השאלה היא **באיזה אופן** עובדים במרץ. מי שגופו עובד במרץ - טוב מאוד. אבל מי שרגשותיו עובדים במרץ, הוא מתוח ולחוץ ונחפז - זוהי פסיעה גסה, והיא מזיקה לעיניים.

עיני השכל

אך למרות שהדברים נכונים כאמור כפשוטם, הרי שהם נכונים גם מבחינה מטאפורית. פסיעה גסה נוטלת לא רק ממאור עיניו הגשמי של האדם, אלא היא נוטלת גם את ראיית שכלו. עסקי היומיום מקהים את ראייתנו הנפשית, את יכולתנו לראות דברים בבהירות. אין ספק שמי שעסוק כל השבוע בגשמיות - גם גשמיות כשרה, כשרה למהדרין, אבל סוף סוף זו גשמיות וחומרניות - והיא מהווה מחיצה בין האדם לבין האמת.

גם אם הוא אומר שהכל מאת ה' וכי ה' שולט בכל, אך פסיעותיו הגסות מהוות מחיצה בינו לבין האמת. הוא מרגיש **שהוא** ה'מאכער', **שהוא** זה שעושה ופועל. וזאת אומרת שעייני השכל מוקהים במידת-מה.

ואם כך הם פני הדברים, אם מאור עיניו של האדם ניטל על ידי לחצי היומיום שמסיטים את דעתו מהאמיתות הגדולות, שואלת על כך הגמרא: "מאי תקנתיה?" מהי רפואתו? מה אפשר לעשות כדי לתקן את המצב?

והגמרא רושמת תרופה יוצאת דופן, שנדמית לנו כקלה ביותר. "להדרה בקדושה דבי שמי" - אפשר להחזיר את מאור העיניים באמצעות קידוש בליל שבת. זאת אומרת שכשאתם מקדש על היין או שומע קידוש מאחרים, יש לו הזדמנות להשיב את בריאות גופו ואת חדות ראיית עיני שכלו.

והנה, יש אנשים שיאמרו לכם כל מיני דברים לגבי מאמר זה - שאם מסתכלים על נרות השבת בזמן הקידוש זה מרפא את העיניים, או שהרפואה באה על ידי טעימה מיין הקידוש. טוב מאוד. מצוין. אני לא מתכוון לומר אחרת, אבל כעת הקשיבו לפשט.

ניקוי הדעת

ליל שבת. אתה יושב על יד שולחן השבת - סוף סוף נגמר השבוע. סוף סוף "בא שבת בא מנוחה". כרגע אינך יכול לעשות דבר. ככה, בערב שבת היית אחוז תזזית. מה לעשות עכשיו? לרוץ לעירייה? לדבר עם פוליטיקאי פלוני? לעשות שיחת-חוץ לקליבלנד? יש כל מיני דברים של הרגע האחרון שאני יכול לעשות כדי לעזור לעצמי. אבל הגיעה השבת - ואתה תקוע. אי אפשר לעשות עסקים. אי אפשר לעשות טלפונים. אי אפשר לעשות כלום. אתה הרי יהודי שומר תורה ומצוות! אסור לך להרים את הטלפון; אסור לך לגעת אפילו בעיפרון. אז באופן טבעי אתה נרגע. יהיה מה שיהיה, עליך להרפות לזמן מה. ולכן גם עבור היהודי הפשוט, היהודי הנאמן ששומר שבת, השבת היא יום של ריפוי.

אבל זה יותר מכך. כי מלבד רפואת הלחץ והמתח, **חשובה יותר מכך היא רפואת הדעת.**

אתה יושב בשולחן השבת, ואתה - או בעל הבית - מגביה את גביע היין ומצהיר: "וַיִּכְלְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ... אֲנִי שָׂרָא בְּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת". ובעודך אומר את המילים או מאזין להם, אתה מנסה לצייר בשכלך שכעת ממש, ברגע זה שבו אתה נכנס למשכן היום השביעי, זהו הרגע שבו הבריאה כולה החלה לתפקד כמכונה משומנת-היטב. זה הפירוש של "וַיִּכְלְוּ", הנגזר מהמילה "כל". **כל** הבריאה יש מאין הגיעה לקיצה, וכעת **הכל** מתפקד כעולם מושלם.

בעל הבית האמיתי

זהו עולם שתלוי אך ורק בדבר ה', בכל פרט ופרט; דבר ה' הוא זה שגרים לכל פרט להתהוות, **והוא ממשיך לגרום לזה להתקיים.** כלומר - זהו עולם שנברא ברגע זה, בדיוק כפי שהיה במעשה בראשית.

אך קנין הדעת שלנו לא יהיה גדול כל כך אם רק נאמר את המילים מבלי לחשוב עליהם. צריכים לחשוב על מה שאומרים - שממש כפי שהש"ת היווה את הבריאה כולה, כך הוא ממשיך להוות אותה. לא שהוא ברא את הבריאה, ואז הניח לה להמשיך להתקיים. לא. כל שניה שבה הבריאה קיימת, זהו משום שהקב"ה אומר: "המשיכי להתקיים!" העולם מתקיים אך ורק משום שהקב"ה רוצה שהוא ימשיך להתקיים.

על זה אתה חושב - שהכל אינו אלא רצון ה'; הבוס והמתחרים; החברים, השכנים והאויבים; איש המאפייח האיטלקית שדורש את כספו. הקב"ה מהווה אותם ברצונו, וכולם אינם אלא ציורי מחשבותיו.

לא רק החומרים, החפצים ובני האדם, אלא גם כל התופעות בעולם; כל מה שמתרחש בעולם, הוא רצון ה'. זו המשמעות האמיתית של "בריאת העולם יש מאין": בגלל שהכל הוא מחשבת ה' ורצונו, אזי אפילו כש"ויכולו"

בואו נהיה מעשיים

בונים משכן בראשנו

למדנו כעת שהשבת חשובה יותר מהמשכן, ובניית המשכן החומרי מושהית לטובת בניית משכן הזמן בראשנו. אין לתאר את גודל התועלות שאנו זוכים להם מכך שאנו מקדשים את השבת, אבל התועלת החשובה מכל היא, שהשבת מקדשת את ראשנו. בכל יום מימות השבוע הקרוב, לפני אמירת "שיר של יום", נקדיש בלי נדר שלושים שניות כדי לחשוב על כך שהשבת היא "משכן הזמן" - יום מיוחד שנועד לזכור שהקב"ה ברא ובורא את העולם יש מאין, ומשגיח על כל ענייניו תמיד.

שאלה:

איזה לקח אפשר ללמוד מהטרוריסטים האיסלאמיסטים שנתפסו רגע לפני שתכננו לפוצץ מנהרות וגשרים בעיר ניו יורק?

תשובה:

על העובדה שנתפסו לפני שהספיקו להוציא לפועל את זממם, בוודאי ובוודאי שעלינו להודות לקב"ה. אבל הסיפור הזה צריך ללמד אותנו שיש הרבה רשעים שמתכננים כל מיני מעשי רשע וזדון שאינם ידועים לנו, והקב"ה מצילנו מידם בכל עת, באופנים שאינם מודעים להם. צריכים לדעת את זה. כל כך הרבה דברים מתרחשים כדי להצילנו מדברים שאינם מודעים להם. ולמרות שאין רמז קל שבקלים שאנחנו נתונים בסכנה, עלינו לדעת שפעמים רבות אנחנו נמצאים בסכנה עצומה, והקב"ה מצילנו ממנה.

הקב"ה עושה ניסים מבלי שנדע על כך. בתוכנו מתרחשים ניסים ונפלאות, ואנחנו ניצלים בכל יום. "על ניסיון שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך שבכל עת" - השי"ת עושה ניסים כל הזמן, ואנחנו ניצלים. חשוב שנכיר בכך.

נמצא שהסיפור עם הטרוריסטים אינו אלא משל. כפי שאנחנו רואים שהם תכננו משהו אבל הקב"ה סיכל את כוונתם הזדונית, כך יש כל הזמן התרחשויות מסוכנות רבות שהקב"ה מצילנו מידן.

- שנראה שהכל מתנהל מעצמו, למעשה הקב"ה מכוון הכל. הוא ברא הכל מאין, וממשיך לברוא הכל, ולכן הכל נמצא תחת שליטתו.

שבת של בטחון

זו אחת המטרות היסודיות של הביקור במשכן השבת - לקנות את מבט השכל שהקב"ה שולט בכל. הוא מוביל את גורלו של כל אדם, ואוחז בהגה ההיסטוריה - ההיסטוריה של העולם ושל היחיד.

שבת פירושו ששום דבר אינו מתרחש אלא אם כן הקב"ה חפץ בכך. אז למה אתה דואג? וכי אתה סבור שהקב"ה לא יטפל בעניינים כראוי? היתכן שהקב"ה - שהוא "חפץ חסד", ובידו יש את מלוא הכח להוציא את החסד הזה לפועל - יאפשר לעניינים לצאת לפועל באופן שאינו טוב?

אכן, אין הכוונה למה שהוא טוב **בעינינו**. לעתים קרובות, אילו היו מבקשים מאיתנו לרשום לעצמנו מרשם, אילו הרוקח היה אומר: "בבקשה - אתם מוזמנים להיכנס ולקחת מה שאתם רוצים!" לא היינו יוצאים משם בחיים... צריכים לומר לנו מה לקחת.

הקב"ה יודע מה לתת לנו. הוא יודע הכי טוב, ובידו הכוח להוציא את זה לפועל. הוא אוחז בהגה, ואם כן, איך יתכן שיהיו לנו כלל דאגות?

תוכנית השבת

ממה אתה לחוץ? כל הדאגות שלך אינן אלא מצגת שוא שרק היצר הרע כדי לבלבל אותך; הוא רוצה שתדאג מענין פלוני ומענין אלמוני. אבל בורא העולם נמצא בפעולה, כך שהכל הוא רק חלום. הכל פועל על פי התוכנית.

איזו תוכנית? התוכנית שעליה חשבת כשנכנסת למשכן השבת ואמרת "ויכולו". כמובן שכל שאתה מבין יותר שהשבת היא משכן הזמן - משכן כל כך חשוב, שאפילו בניית המשכן במדבר נדחה מפניו - אתה תנסה למצות יותר את השבת. "ויכולו" יהיה עבורך רק תחילת המסע במשכן השבת. עסוק במחשבות הללו ככל יכולתך - דקה פה ודקה שם; בעודך לועס את החלה, לעס את המחשבות הללו בראשך. וככל שתרבה לעשות זאת, כך תתעלה יותר ויותר. אתה "שומר שבת" האמיתי, כי אתה מנצל את משכן השבת כדי ליצור לעצמך ראש חדש - דעת של שבת.

שבת שלום ומבורך!